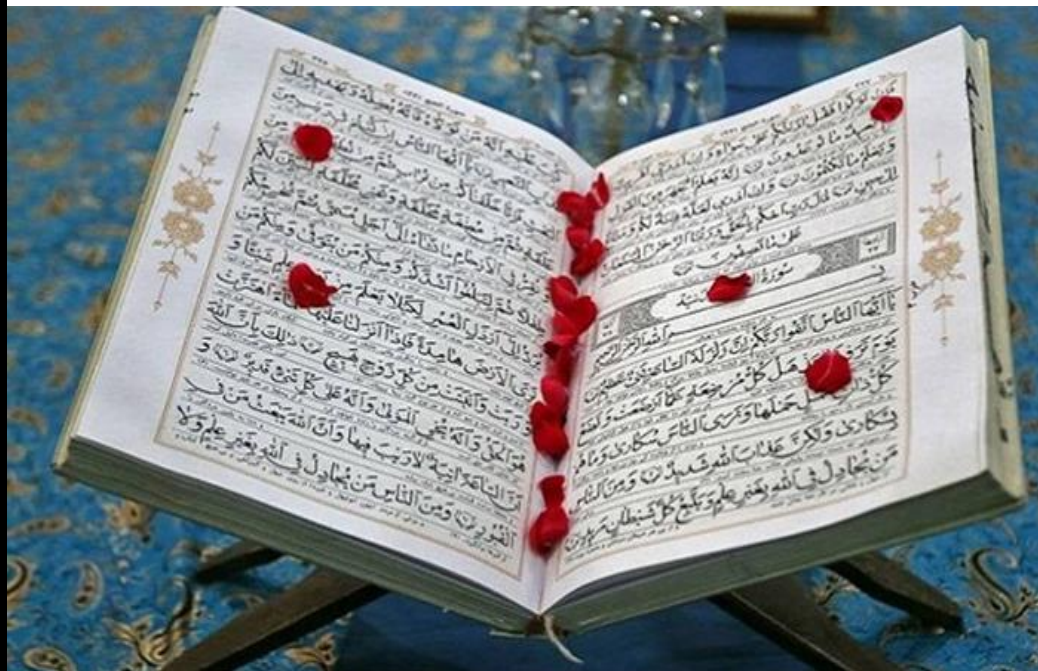

بسم الله الرحمن الرحيم

تفسیر نکات کلیدی در جزء بیست و چهارم قرآن کریم

رفتار عجیبی که منکران

قیامت دارند

وَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ
قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ وَ إِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ
دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ (۴۵-
زمر)

هنگامی که خدا به یگانگی
یاد می شود دل های کسانی
که به آخرت ایمان ندارند
گرفتار نفرت می شود و
هنگامی که یاد غیر خدا
می شود، شادمان می گردند.

گاه انسان چنان به زشتی ها خو می گیرد و از پاکی ها بیگانه می شود که از شنیدن نام حق ناراحت و از شنیدن باطل مسرور و شاد می گردد، در برابر خداوندی که آفریننده عالم هستی است سر تعظیم فرود نمی آورد، اما در برابر قطعه سنگ و چوبی که خود ساخته و یا انسان و موجوداتی همانند خود زانو می زند و تعظیم می کند

آیه گزارشی از رفتار کسانی است که ایمانی به آخرت ندارند و زندگی را خلاصه در همین چند روزه دنیا می دانند و بس (۱). این عده کسانی اند که وقتی در پیش آنها سخن از خدا و دین و احکام و معارف آن شود چندشان شده و حالت تنفر سراسر وجودشان را می گیرد و اگر با آنها سخن از دنیا و راههای ارضای خواسته های نفس گفته شد فوراً شادمان گشته و سرور و خوشحالی وجودشان را در بر می گیرد.

سرچشمه بدبختی این گروه دو چیز بوده است انکار اصل توحید و عدم ایمان به آخرت

گاه انسان چنان به زشتی ها خو می گیرد و از پاکی ها بیگانه می شود که از شنیدن نام حق ناراحت و از شنیدن باطل مسرور و شاد می گردد، در برابر خداوندی که آفریننده عالم هستی است سر تعظیم فرود نمی آورد، اما در برابر قطعه سنگ و چوبی که خود ساخته و یا انسان و موجوداتی همانند خود زانو می زند و تعظیم می کند.

شبيه اين معنى در آيه ۴۶ سوره اسراء نيز آمده است: «وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَوَّا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا» هنگامی که پروردگارت را در قرآن به وحدانیت یاد می‌کنی فرار می‌کنند.

از این آیه به خوبی استفاده می‌شود که سرچشمه بدبختی این گروه دو چیز بوده است انکار اصل توحید و عدم ایمان به آخرت). ۲۰

امان از انسان ناشکر و نمک نشناس

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةٌ مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّا أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (۴۹- زمر)

وقتی انسان گرفتار زیان می‌شود، ما را می‌خواند و هنگامی که ما از جانب خود نعمتی به او می‌دهیم [به جای شکر گزاری] می‌گوید: این با تلاش و درایت خودم به دست آمده است؛ در حالی که آن نعمت وسیله ای برای امتحان او بود و بیشتر مردم از واقعیت بی‌خبرند.

این آیه به یکی از ویژگیهای طبیعت انسانی اشاره می‌کند که به پیروی هوای نفس گرایش دارد و به نعمت‌های مادی و اسباب ظاهری پیرامونش مغرور است و فراموشکار نیز هست؛ که هر وقت دچار گرفتاری می‌شود رو به خدا کرده و او را به خلوص می‌خواند ولی همینکه پروردگارش نعمتی به او داده و او را از گرفتاری خلاص می‌کند فوراً آن نعمت را به خودش نسبت می‌دهد و می‌گوید: «هنر خودم بود» و پروردگارش را فراموش می‌کند و نمی‌داند که همین خود وسیله ای است که با آن امتحانش می‌کنند). ۳۰

بخشش در آیه مورد بحث در صورتی است که گنهکار توبه کرده باشد که اگر فرد گنهکار به واقع توبه کرد وعده خدا در حقش عملی شده و گناه او هر چه که باشد بخشیده می‌شود حتی اگر شرک باشد؛ اما اگر توبه ای در کار نبود خدا ممکن است از برخی گناهان او در گذرد که بی‌تردید شرک جزء آنها نخواهد بود

دو نکته:

۱. انسان هم دارای طبیعت است و هم دارای فطرت. طبع و طبیعت او ریشه در جنبه مادی و خاکی او دارد (۴) ولی فطرت او متعلق به عالم بالا و آن جنبه ملکوتی اوست. (۵) بنابراین هر چه که برای انسان طبیعی و مربوط به طبیعت او می‌شود اگر تحت مدیریت وحی و فطرت در نیاید عامل سقوط و هلاکت انسان می‌شود. یکی از این طبیعی‌ها همین حالت است که در آیه به آن اشاره شد.

۲. انسان باید تمام داشته‌های خود را نعمت الهی دانسته و شکرگزار او باشد و نیز بداند که داده‌های خدا جنبه آزمون و امتحان هم دارد که اگر با مصرف درست آنها در مواردی که رضای الهی در آن است شکر آن را بجا آورد علاوه بر حل مشکل دنیائیش، بهشت خود را هم آباد کرده است و اگر به محض دریافت نعمت، دهنده آن را فراموش کرد و در مسیر کفر و ناسپاسی قدم گذاشت؛ همان نعمت تبدیل به نعمت شده و جهنم او را شعله ور می‌کند.

بندگان خدا! از رحمت او مأیوس نشوید

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (۵۳- زمر)

بگو: ای بندگان من که [با ارتکاب گناه] بر خود ستم کرده اید! از رحمت خدا نومید نشوید که یقیناً خدا همه گناهان را می‌آمرزد زیرا او بسیار آمرزنده و مهربان است

خداوند متعال در این آیات راه بازگشت را توأم با امیدواری به روی همه گنه کاران می‌گشاید و با لحنی آکنده از نهایت لطف و محبت آغوش رحمتش را به رویشان باز کرده و فرمان عفو آنها را صادر نموده است.

دقت در تعبیرات این آیه نشان می‌دهد که از امیدبخش‌ترین آیات قرآن مجید نسبت به همه گنه‌کاران است. فراگیری و گستردگی آن به حدی است که طبق روایتی امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود: در تمام قرآن آیه‌ای وسیع‌تر از این آیه نیست (۶).

«زُمر» که نام هفتمین سوره هم هست جمع «زُمره» است و زمره به معنای جماعت و گروهی از مردم است؛ بنابراین معنای آیات مورد بحث این می‌شود: که منکر شدند و کفر ورزیدند را به صورت گروه گروه به سمت جهنم می‌برند و در مقابل کسانی که اهل تقوا و خداترسی بودند را هم دسته دسته ساماندهی کرده و به سوی بهشت حرکت می‌دهند

دو نکته مهم

۱. با استناد به جمله «إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا» ثابت می‌شود که خداوند هر گناهی اعم از صغیره و کبیره را بخشیده و مشمول غفران خود می‌کند.

۲. با مقایسه این آیه با آیه ۴۸ سوره نساء که می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ؛ خداوند شرک را نمی‌بخشد، اما کمتر از آن را برای هر کس که بخواهد می‌بخشد.» فهمیده می‌شود که بخشش در آیه مورد بحث در صورتی است که گنه‌کار توبه کرده باشد که اگر فرد گنه‌کار به واقع توبه کرد وعده خدا در حقش عملی شده و گناه او هر چه که باشد بخشیده می‌شود حتی اگر شرک باشد؛ اما اگر توبه ای در کار نبود خدا ممکن است از برخی گناهان او در گذرد که بی تردید شرک جزء آنها نخواهد بود (۷).

یکی را «بدرقه» ؛ یکی را «هی» می‌کنند

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ... وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَىٰ الْجَنَّةِ زُمَرًا ... (۷۳- زمر)

سِیقَ ماضی مجهول فعل «سَاقَ» و از ریشه «سَوقَ» است و معنای آن حرکت دادن از پشت سر است. (۸) از این رو به کسی که حیوانات را از پشت می‌راند تا حرکت کنند «سائق» گفته می‌شود (۹).

بی تردید در روزی که حقیقت ظهور می کند کسانی که عمری به دین خدا احترام گذاشتند؛ احترام خواهند دید و آنان که تا توانستند دین خدا را مسخره کردند و از هیچ بی احترامی نسبت به آن دریغ نورزیدند، جز خفت و خواری چیزی نصیبشان نمی شود

«زُمر» که نام هفتمین سوره هم هست جمع «زُمره» است و زمره به معنای جماعت و گروهی از مردم است (۱۰)؛ بنابراین معنای آیات مورد بحث این می شود: که منکر شدند و کفر ورزیدند را به صورت گروه گروه به سمت جهنم می برند و در مقابل کسانی که اهل تقوا و خداترسی بودند را هم دسته دسته ساماندهی کرده و به سوی بهشت حرکت می دهند.

نکته قابل توجه این است که برای هر دو دسته از فعل «سِیقَ» استفاده کرده است؛ آیا این بدان معناست که طرز حرکت و انتقال این دو گروه به بهشت و جهنم به یک سبک و سیاق است؟ یا هر یک از این دو طایفه را با سبک و سیاق متناسب با آنها به سمت جایگاه و محل استقرارشان حرکت می دهند؟

پاسخ روشن است؛ بی تردید در روزی که حقیقت ظهور می کند کسانی که عمری به دین خدا احترام گذاشتند؛ احترام خواهند دید (۱۱) و آنان که تا توانستند دین خدا را مسخره کردند و از هیچ بی احترامی نسبت به آن دریغ نورزیدند، جز خفت و خواری چیزی نصیبشان نمی شود (۱۲)

پس معنای «سِیقَ» برای کافران و مؤمنان متفاوت خواهد بود. «سِیقَ» برای کافران یعنی آنها را همچون حیوان از پشت سر هی کرده و به جهنم می ریزند (۱۳) و «سِیقَ» برای مومنان یعنی آنها را در کمال عزت و احترام بدرقه کرده و با تشریفات خاصی تا بهشت مشایعت می کنند.

ورود به جهنم و تحمل عذاب آخرت تنها یک شرط دارد و آن اینکه انسان نافرمانی خدا را کرده و مرتکب گناه شود؛ ولی ورود به بهشت دارای دو شرط است: یکی ایمان و دیگری عمل صالح و در تحقق این شروط هم به هیچ وجه جنسیت مطرح نیست

دو شرط بهشت در کنار تنها شرط جهنم

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يَجْزِي إِلَّا مِثْلُهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَثْنَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ (۴۰- غافر)

هر که بدی کند جز به مانند آن کیفر نیابد، و از مردان یا زنان کسانی که کار شایسته انجام دهند در حالی که مؤمن باشند، آنان در بهشت درآیند و در آن بی حساب روزی یابند.

پیام آیه این است: کسی که در دنیا عمل ناپسندی انجام دهد، در آخرت فقط مثل همان عمل جزای او خواهد بود؛ یعنی جزایی که او را بد حال و گرفتار کند و کسی که عمل صالحی انجام دهد، چه مرد باشد و چه زن، به شرطی که ایمان هم داشته باشد، در آخرت داخل بهشت گشته و در آن رزقی بی حساب خواهند داشت (۱۴).

اما برداشتی که از این آیه ممکن است و روا این است که ورود به جهنم و تحمل عذاب آخرت تنها یک شرط دارد و آن اینکه انسان نافرمانی خدا را کرده و مرتکب گناه شود؛ ولی ورود به بهشت دارای دو شرط است: یکی ایمان و دیگری عمل صالح و در تحقق این شروط هم به هیچ وجه جنسیت مطرح نیست.

پی نوشت ها:

(۱) إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ (۳۷- مؤمنون)

(۲) نمونه ج ۱۹ ص ۴۷۶-۴۸۷

(۳) المیزان ج ۱۷ ص ۲۷۳

(۴) هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ (۲- انعام)

(۵) فَإِذَا سَوَّيْتَهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي (۲۹- حجر)

(۶) تفسیر نورالثقلین ج ۴ ص ۴۹۱

(۷) برای مطالعه بیشتر به مقاله «بخشش؛ بدون توبه» رجوع کنید

(۸) التحقيق في كلمات القرآن الكريم ج ۵، ص ۲۷۱

(۹) لسان العرب ج ۱۰ ص ۱۶۶

(۱۰) مجمع البحرين ج ۳ ص ۳۱۸

(۱۱) قَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ (۷۳- زمر) و نیز آیه ۸ سوره تحریم

(۱۲) آیه ۲۷ سوره نحل

(۱۳) این برخورد با کسانی که «أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ» هستند امر عجیب و دور از ذهنی نخواهد بود.

(۱۴) المیزان ج ۱۷ ص ۳۳ پایگاه اطلاع رسانی هیات رزمندگان اسلام

معاونت فرهنگی تربیتی

مرکز آموزش های غیرحضورى حوزه های علمیه خاوران

<http://vufarhangi.whc.ir/>